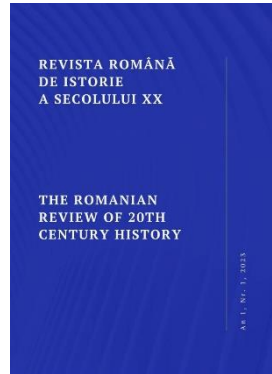

Revista română de istorie a
secolului XX
•
The Romanian Review of 20th
Century History

No. 1/2023

Extract from `Recenzii și note bibliografice` section of no.1/2023 issue

URL: <https://revista.cis20.ro/rrisxx-1-2023/>

Published under the aegis of the [Centre for 20th century history](#), Faculty of History,
"Alexandru Ioan Cuza University" of Iași

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2023
ISSN 3008 – 5071

sa, denaturată de speranțele pe care le-a prilejuit. El face o paralelă între cei care au trăit consecințele sistemului (estul Europei) și cei care l-au idealizat (vestul Europei), astfel explicându-se de ce în postcomunism nu există un bilanț al victimelor. Cei dintâi nu vor să vorbească din pudoare iar cei din urmă nu ascultă fiindcă au conștiința încărcată. Practic, istoricul francez pune victimele, dar și melancolia de după căderea comunismului, și în responsabilitatea democrațiilor occidentale care au rămas impasibile, fie din apreciere fie din neștiință.

Cartea lui Thierry Wolton este una de concluzii asupra destinului comunismului. Autorul ne reamintește, odată în plus, cum a luat ființă doctrina lui Marx, cum a fost recepționată de Lenin și mai ales prin ce modalități au ajuns la putere regimurile dictatoriale. Și-a folosit întreaga experiență în cercetarea comunismului, încercând să explice tainele ideologiei, expansiunea și succesul avut chiar și după dispariția regimului din Europa. Luând în considerare această din urmă afirmație, autorul ne avertizează că, în Europa, în ciuda aparentelor democrații, ideologia comunistă nu a murit. Chiar dacă doctrina nu va mai lua formele pe care le cunoaștem, nemaivând pârghiile necesare, ea va dăinui în continuare prin intermediul ideilor populiste care răspund în multe privințe celor mai ascunse aspirații ale oamenilor. Avertizarea istoricului francez, că populismul este ideologia neomarxistă a zilelor noastre, merită avută în vedere.

Daniel CHIRIAC*

Stefano Bottoni, *Lungul drum spre Occident. O istorie postbelică a Europei de Est*, traducere de Ana Maria Gruia, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2021, 360 p.

În ce măsură mai poate surprinde o carte care dezbate tema Europei de Est în ultimii 70 de ani este o interogație care s-ar putea desprinde la un prim contact cu această lucrare a lui Stefano Bottoni. Demn de remarcat este intervalul de timp supus reflecției de către autor. Perioada post-comunistă depășește condiția unui epilog, precum întâlnim în multe lucrări de profil, fiind tratată ca parte integrantă a

---

* Doctorand al Facultății de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

narațiunii, fapt argumentat și de volumul de informații care ocupă o treime din carte. Capacitatea de sinteză a cărții profesorului Bottoni este dovedită de maniera în care a reușit să distileze istoria unei regiuni enorme, din cea de-a doua jumătate a secolului trecut și până în prezent. Încă din *Introducerea* lucrării, autorul consideră Europa Răsăriteană drept o regiune politică creată odată cu cel de-al Doilea Război Mondial (p. 13), liniile sub care își ghidează studiul vizând blocul politico-militar sovietic drept factorul care a determinat crearea Europei de Est ca realitate geo-politică (p. 16).

Sfera de interes a lui Stefano Bottoni nu se limitează doar la analiza critică a delimitării politice și istorice a regiunii, o atenție deosebită fiind acordată cauzelor primare ale stagnării economice și sociale a Europei de Est, cât și relației antitetice dintre logica statului-națiune și caracterul multi-etnic al regiunii.

Stefano Bottoni poate fi considerat un fin cunoscător al regiunii răsăritene, atât prin studiile publicate, cât și activitatea desfășurată, fiind bursier la Zentrum für Zeithistorische Forschung din Potsdam și la „Imre Kertész” Kolleg din Jena, între 2009 și 2019, ocupând funcția cercetător la Institutul de Istorie în cadrul Centrului de Cercetări în domeniul Științelor Umaniste din cadrul Academiei Ungare de Științe, în prezent fiind conferențiar la Universitatea din Florența, Italia. Bogata activitate academică s-a reflectat și într-o serie de studii ce pun în prim-plan istoria socială și politică a Europei de Est în timpul regimurilor socialiste, în ultimul timp acordând o atenție sporită cercetării politicilor naționale ale României față de minoritatea maghiară în anii 1950-1960, conturate într-o carte tradusă de Editura Humanitas³.

Autorul propune o monografie a Europei de Est, sintetizând cronologic unele aspecte ale punctelor de cotitură din istoria politică, intitulând capitolele lucrării după cum urmează: *Pe tărâm sovietic (1944–1948)*, *Teroare și dezgheț (1949–1955)*, *Crizele politice și consolidarea socială (1956–1972)*, *Declinul și dispariția blocului sovietic (1973–1991)*, *Întoarcerea la Europa? Galaxia post-comunistă, Europa de Est astăzi. Periferie vestică sau zonă-tampon?.* Demersul științific întreprins de cercetătorul italian

---

³ *Moștenirea lui Stalin în România. Regiunea Autonomă Maghiară 1952-1960*, București, Humanitas, 2021.

prefațează mai curând acțiunile guvernelor și ale elitelor politice, în timp ce experiențele de zi cu zi ale oamenilor obișnuiți sunt tratate lacunar. De altfel, observăm o concentrare predilectă asupra istoriei politice și a politicii economice, fapt ce se identifică cu interpretarea generală a autorului cu privire la regimurile comuniste din Europa de Est, conturate drept forțe represive preocupate, mai înainte de toate, de menținerea puterii.

Forma adaptată a titlului cărții tradus în limba română, *Lungul drum spre Occident*, evocă una dintre concluziile generale ale lucrării, conform căreia majoritatea est-europenilor nu au investit în socialism, cât au privit expectativ către momentul favorabil în care se creau premisele alăturării Occidentului. Acest parcurs anevoios al Europei de Est către o nouă etapă, considerată a fi una luminoasă, este oglindită și de coperta cărții, care cuprinde un coridor dintr-o închisoare la capătul căruia se află o poartă, lăsată în mod tentant deschisă, și care asigură trecerea către libertatea reprezentată de lumină.

Începând cu cel de-al cincilea capitol, Bottoni propune o privire mai detaliată asupra post-comunismului, tratat cu preponderență în celelalte analize drept un epilog inevitabil. În această etapă, autorul își propune să stabilească în ce măsură prăbușirea blocului sovietic a dat naștere la tensiuni latente în Europa de Est. De altfel, Bottoni susține că această cădere a regimurilor comuniste în Europa „a determinat o neașteptată renaștere etnică” (p. 226), element care a stat la baza rivalităților de acest tip din spațiul est-european. Totodată, această nouă etapă încununată de o firavă democrație nu a putut reduce decalajul față de Occident, tot mai redundant din perspectiva economică.

Ultimul capitol propune o imagine asupra provocărilor actuale ale regiunii, dar și tergiversarea adoptării unor măsuri, fapt ce are repercusiuni fundamentale pe întreg continentul. Europa de Est se confruntă în istoria recentă cu instabilitatea demografică generată mai ales de emigrarea forței de muncă calificate, fapt cu atât mai evident în cadrul unor state precum România și Republica Moldova, cât și înregistrarea unor minime istorice privind sporul natural, finalmente fiind evidențiate și deficiențele statelor în procesul de integrare socială a minorității rome. Sunt problemele cele mai urgente care necesită atenția statelor est-europene. Cât privește declinul populației est-europene, autorul

propune o preluare a soluțiilor occidentale, susținând soluționarea crizei demografice prin „importul de imigranți non-europeni” (p. 291).

Odată cu parcurgerea acestui punct final al cărții avem posibilitatea de a stabili și publicul țintă căruia i se adresează textul. Stefano Bottoni a publicat lucrarea în limba engleză în anul 2017, fiind prea densă și complicată pentru o audiență obișnuită. Pentru a valorifica pe deplin bagajul informațional oferit de autor sunt necesare unele cunoștințe minimale din partea cititorului. Volumul *Lungul drum spre Occident* se adresează preponderent studenților și cercetătorilor interesați de un chestionar recent al trecutului est-european. În contextul efectuării traducerii din anul 2021 de către Ana Maria Gruia, autorul a profitat pentru a realiza o actualizare a „datelor economice și demografice, pentru a corecta câteva erori factuale și de tipar, dar și pentru a adăuga unele evenimente și citate noi” (p. 9). Cartea este o reușită solidă, a unui istoric important al Europei de Est.

Andrei-Mihai RÎPANU*

Sergiu Musteață, *Anul 1918 în emisiunile Europei Libere (1955-1991)*, Chișinău, Editura Arc, 2018, 435 p.

Volumul de față este unul pe cât de inedit pe atât de provocator. Evenimentul astral al României, Marea Unire din 1918, și postul de Radio Europa Liberă sunt două piese dintr-un desfășurător cronologic ale cărui concluzii erau prezentate unilateral. Modul în care, succesiv, istoricii și autoritățile regimului totalitar s-au raportat la evenimentele anului 1918 era oarecum cunoscut. Studiile de profil au lămurit multe dintre avatarurile istoriografiei din perioada comunistă, în privința abordării unirii anului 1918, începând cu Roller și terminând cu istoricii oficiali care au gravitat în jurul familiei Ceaușescu. Le-au fost demascate ideologia și interesele în raport cu comunitatea internațională sau cu defuncta URSS. În schimb, o imagine asupra istoricilor români din străinătate, ai perioadei 1950-1990, și perspectiva unora dintre actorii momentelor anului 1918 sau a martorilor interbelici, care au avut șansa supraviețuirii în afara lagărului comunist, lipseau tabloului de ansamblu. Antologia

---

* Doctorand al Facultății de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.